

8.11.2024

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

Valiokunta on pyytänyt lausuntoani paikallisen sopimisen edistämistä koskevasta hallituksen esityksestä HE 85/2024 vp. Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan.

Paikallisesta sopimisesta ei ole työehtosopimuslaissa ollut toistaiseksi mitään sääntelyä, vaan paikallinen sopiminen on kehittynyt työehtosopimuskäytännön perusteella ja oikeuskäytännön mukaan. Paikallisen sopimisen oikeusperusta on selitetty työehtosopimuslain 1 §:stä johdetun konstruktion avulla: työehtosopimuksen osapuolet voivat säännöksen nojalla siirtää toimivaltaansa paikallisille osapuolille, jotka voivat tehdä paikallisesti sitovan sopimuksen työehtosopimuksessa tarkoitetuista asioista. Käytäntöä on kertynyt monelta vuosikymmeneltä. Koska paikallisella sopimisella kuitenkin on suuri merkitys työmarkkinoilla, on ymmärrettävää, että asiasta on pitkään kaivattu selkeää laintasoista sääntelyä.

Jo perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista on säädettävä lailla. Tämä koskee myös sitä, miten työntekijöiden asemasta voidaan määrätä. Tähän nähden paikallisen sopimisen edellä selostettu, vain käytäntöön nojaava oikeusperusta vähintäänkin herättää kysymyksiä. Siksi on hieman yllättävää, että paikallisen sopimisen normeeraus hallituksen esittämässä työehtosopimuslain 5 a §:ssä koskisi vain osa- ja detaljikysymystä eli luottamusvaltuutetun kanssa tehtävää sopimusta, ilman mitään orientoivaa perussäännöstä paikallisen sopimisen mahdollisuuksista ylipäänsä ja sopimuksen oikeusvaikutuksista.

Mielestäni tarvitaan säännös, josta ilmenee selkeästi, yleisesti ja laintasoisesti kompetenssi paikallisten sopimusten tekemiseen. Ehdotankin, että työehtosopimuslain 5 a §:n 1 momentiksi otettaisiin seuraavan tapainen säännös:

Työehtosopimuksessa olevan määräyksen perusteella voidaan työehtosopimuksessa tarkoitetuista asioista sopia paikallisesti työehtosopimuksessa määrätyllä tavalla tai siten kuin jäljempänä säädetään. Paikallinen sopimus sitoo kaikkia työehtosopimuksen piirissä olevia työpaikan työntekijöitä, jollei toisin sovita.

(Säännös voisi hyvin olla myös työehtosopimuslain uusi 4 a § ja hallituksen esittämä 5 a § puolestaan uusi 4 b §).

Lakiehdotuksen merkittävänä uutuutena on paikallisen sopimuksen tekeminen luottamusvaltuutetun kanssa. Tällainen sopimus ei lakiehdotuksen 5 a §:n 2 momentin mukaan lähtökohtaisesti saa työehtosopimuksen oikeusvaikutuksia. Asiasta voitaisiin kuitenkin työehtosopimuksessa sopia toisin, jolloin perustelujen mukaan (s. 99) sovellettavaksi tulisivat työehtosopimusjärjestelmään liittyvät valvontavelvollisuus ja oikeussuojajärjestelyt.

Ehdotus on jälkimmäiseltä osalta mielestäni jossakin määrin outo. Voidaan tietysti ajatella, että eduskunta voi säätää ”mitä tahansa” perus- ja ihmisoikeuksien asettamisessa rajoissa. Huomioon olisi kuitenkin otettava myös muut oikeusjärjestyksessä vakiintuneet sääntelyperiaatteet. Yksi tällainen vakiintunut periaate on se, että sopimuksen osapuolet eivät voi keskenään määrätä tekemänsä oikeustoimen luonteesta, vaan se määräytyy laissa säädettyjen, objektiivisten tunnusmerkkien mukaan. Siten esimerkiksi tiettyä työsuoritusta koskevan sopimuksen osapuolet eivät voi keskenään sitovasti määrätä, onko kysymyksessä työsopimus vai ei, vaan tästä säädetään työsopimuslain 1 §:ssä. Tai vastaavasti kiinteistönkaupan osapuolet eivät voi sopia, että oikeustointa onkin pidettävä irtaimen kauppana. Myös työehtosopimuksen tunnusmerkeistä on laissa säädetty; muut sopimukset eivät kuulu työehtosopimuslain alaisuuteen.

En lähde tässä laajemmin selvittämään, mitä huomattavia hankaluuksia aiheutuisi siitä, jos luottamusvaltuutettu voisi tehdä työehtosopimusvaikutuksien noudatettavan paikallisen sopimuksen. Vain esimerkkinä mainitsen, että erimielisyystapauksessa luottamusvaltuutetulla ei kuitenkaan olisi työtuomioistuinlain säännösten mukaan kanneoikeutta asian saattamiseksi työtuomioistuimen käsiteltäväksi eikä myöskään vastaajapuhevaltaa (12 §). Siten hallituksen esityksessä tarkoitetut oikeussuojajärjestelyt eivät olisi käytettävissä. Muutenkaan ei voida ajatella, että työehtosopimuksen osapuolet voisivat - edes seurannaisvaikutuksena - disponoida viranomaisten välisestä toimivaltajaosta eli paikallista sopimusta koskevien riitojen käsittelyjärjestyksestä.

Näistä syistä ehdotan, että työehtosopimuslain ehdotetun 5 a §:n 2 momentista *poistetaan* lause ”Sopimus ei saa työehtosopimuksen oikeusvaikutuksia, jollei toisin ole työehtosopimuksessa sovittu.” Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että luottamusvaltuutetun kanssa tehty paikallinen sopimus katsottaisiin työsopimustasoiseksi siten kuin lakiehdotuksen perusteluissakin on (s. 60) kuvattu.

Lakiehdotuksen mukaan työsopimuslain 2 luvun 7 a §:ssä ja työehtosopimuslain 5 a §:ssä säädettäisiin keskenään hiukan ”epäsymmetrisesti” siitä, keitä työntekijöitä paikallinen sopimus sitoo. Työsopimuslain 2 luvun 7 a §:n 1 momentin nojalla luottamusmiehen tekemä sopimus sitoi kaikkia työehtosopimuksen piirissä olevia työntekijöitä, mutta luottamusvaltuutetun tekemän sopimuksen osalta tällaista säännöstä ei esitetä. Työehtosopimuslain 5 a §:n 1 momentissa tällainen säännös sen sijaan olisi, mutta luottamusmiehen tekemän sopimuksen osalta vastaavaa säännöstä ei esitetä.

Asian korjaamiseksi ehdotan, että työsopimuslain ehdotetun 2 luvun 7 a §:n 1 momentista *poistetaan* sen viimeinen virke, ja tilalle pykälään lisättäisiin uusi 4 momentti seuraavasti:

Luottamusmiehen tai luottamusvaltuutetun kanssa tehty sopimus sitoo kaikkia työehtosopimuksen piirissä olevia työpaikan työntekijöitä, jollei toisin sovita.

Työehtosopimuslain 5 a §:ssä olisi asiallisesti vastaavan sisältöinen säännös pykälään ehdottamassani uudessa 1 momentissa, ks. edellä. Tällöin lakiehdotuksen mukaisesta pykälän 1 momentista *poistettaisiin* sen viimeinen virke.

Jorma Saloheimo

Jorma Saloheimo
oikeustieteen tohtori
työtuomioistuimen entinen presidentti (2010–2017)